

ДИСКУРСЪТ ЗА ЕТИЧНОТО ВЕГАНСТВО КАТО МОДЕЛ ЗА ИЗГРАЖДАНЕ НА ИДЕНТИЧНОСТ

Гл. ас. д-р Силвия Петрова

Югозападен университет „Неофит Рилски“

Резюме. Текстът изследва дискурса за етичните компоненти при формирането на идентичността в съвременната епоха. Във фокуса на интерес е веганството като модел на идентичност, основан на (претенцията за) етична позиция към другите и света. Разглеждат се начините, по които храната днес може да действа като заместител на различни каузи. В контекста на съвременната култура веганството може да се интерпретира между полюсите на моралния императив, грижата за здраве и дълголетие на собственото тяло и хедонистичното обещание за наслада от храната и от самия живот. Методологическият подход включва преглед и критическо осмисляне на етическия компонент при конструирането на идентичността през призмата на храненето в съвременната култура, както и изследване на говоренето за етичното веганство в конкретни контексти (например в дебатите около производството и консумацията на т.нар. инвитро месо).

Ключови думи: етична консумация; лайфстайл; веганизъм; културни изследвания; социални мрежи

Веганството най-често се определя като въздържание от употреба на всякакви продукти от животински произход. Практиката на диета, основана на отказ от консумация на месо и животински продукти, има дълга история, включително във връзката ѝ с религията. Днес пластовете от значения в липсването от месо се преплитат с въздействието на новите технологии, за да конструират дискурса за веганството като модел на идентичност и начин на живот, базиран на етични мотиви. В този план консумацията на храна се представя като творчески акт на индивида, който е белег за етическа чувствителност, а социалните медии многократно усилват тази тенденция.

Сравнително изчерпателна дефиниция за веганството е въведена през 1979 г. – при нея то се описва като философия и начин на живот, който се стреми да изключи, доколкото това е възможно, всички форми на експлоатация и жестокост към животни за храна, облекло или друга цел (The Vegan Society 2020). Специфичното е, че това определение акцентира върху веганството имен-

но като начин на живот отвъд диетата. В този смисъл, дискурсът за етичното веганство се ситуира в по-широкото поле на етичното консуматорство (Beck & Ladwig 2020). Етичното веганство маркира позиция на загриженост за живота и благосъстоянието на отделните животни¹. За тази цел определящите се като вегани се опитват да избягват действия, които причиняват съзнателна вреда на животни, и следователно поемат ангажимент за хуманно отношение към тях. Понякога този начин на живот се оправдава и от екологична гледна точка (доколкото животновъдството има сериозно въздействие върху климатичните промени), както и със здравословни мотиви (твърди се, че диетата, основана на растителни храни, предпазва от редица заболявания). Така веганството, както отбелязват Бек и Ладуиг, може да се мисли като вид етично консуматорство, при което изборът за покупки се обосновава и представя като морално информиран отговор срещу грешки, допуснати в производството и разпространението на стоки и услуги (Beck & Ladwig 2020). Консумацията на едни и бойкотирането на други продукти се мотивира от морални убеждения².

Формирането на обществените нагласи е зависимо както от информационни и комуникационни елементи, така и от социализационни и мотивационни аспекти (Alexandrova 2020). Макар че придържането към растителна диета и съпътстващите я етически, естетически и религиозни основания може да се проследят векове назад³, XX и XXI век добавят нови нюанси. Левенщайн (Levenstein 1993, pp. 179 – 180) твърди, че от 1960-те нататък се наблюдава сближаване между новото ляво и набиращото сила екологично движение в САЩ, което акцентира върху критиката на хранително-вкусовата промишленост. Наред с това, от друга страна, трябва да се отбележи и влиянието на Изтока за формирането на веганството като начин на живот след 60-те години на XX в., когато будизмът, йогата, индуизмът стават популярни в западното общество.

Проследявайки историята на вегетарианството и веганството като проява на идентичността, Клаус Едер (Eder 1996) смята, че през XIX в. преминаването към вегетарианство може да се интерпретира в класови термини. Тъй като в Модерността консумацията на месо се мисли като висока кулинарна култура, вегетарианството може да носи антибуржоазен характер. През XX в. придържането към растителна диета се свързва с контракултурата и става характерно за средната класа. В тази линия на интерпретация веганският начин на живот според Едер осъществява двойно отрицание на индустриализираното масово производство на храна, тъй като притежава едновременно антииндустриален и антибуржоазен характер. Майк Сейвидж (Savage et al. 1992, p. 113) отбелязва, че през XX в. този „аскетичен“ начин на живот започва да се свързва с алтернативни практики на лайфстайл и постепенно се разпростира от новата средна класа към прослойките, разполагащи с по-големи икономически ресурси. Доста бързо, благодарение на новите ме-

дийни канали, тези идеи стават мейнстрийм и се появяват редица нови проекти за производство и потребление – вегански кафенета и ресторанти, магазини за органични и биопродукти, растителни и лабораторни алтернативи на месо-то, интерес към собственоръчно отглеждане на зеленчуци и плодове – които, в крайна сметка, са белег за лукс и означават престиж. В този смисъл, дори и в ХХІ в. хранителните практики може да се интерпретират в съответствие с техниките за изграждане на идентичност. Вкусът, изборът и консумацията на храна неизбежно се оказват във връзка с културната сфера, а разликите в хранителните практики може да се тълкуват като израз на етични различия. Но в резултат от влиянието на популярната култура във втората половина на ХХ и през ХХІ в. веганството се масовизира (също както консумацията на месо), а сред причините за тази масовизация без съмнение е връзката с етиката и желанието за изграждане на представата за отговорен, състрадателен и морално действащ индивид.

Въздействие на дискурса за етичното веганство върху начина на живот

В контекста на съвременната медийна култура консумацията на храна се представя като творчески проект на индивида, съществена част от индивидуалния проект за Аза (Giddens 1991). В изграждането на този проект етиката може да изпълнява функциите на лепило, свързващо различните елементи на лайфстайла, който в разбирането на Гидънс представлява техника за конструиране на идентичността на принципа на бриколажа. Така лайфстайлът на етичното веганство се основава не просто на отказ от покупка и консумация на животински продукти, но преди всичко на тезата, че животните са чувстващи същества, които имат право на живот без наранявания и експлоатация (Hodson & Earle 2018; Jansen et al. 2016). Чрез начина си на живот етичните вегани демонстрират морален ангажимент за намаляване и премахване на експлоатацията на животни – изразяват позицията си, която ги задължава да огласяват и да се борят за правата на животните (Francione & Garner 2010, p. 62). Както отбелязва Н. Ценков, човек е „техник по рождение“, своеобразно „техническо животно“, което създава средства, чрез които приближава природата към себе си (Tsenkov 2020). Дискурсът на веганството в този смисъл може да се интерпретира като вид комуникация, при която индивидите огласяват етичната си позиция.

Изборът на веганството като начин на живот може да бъде оправдан и от екологична гледна точка – обикновено се изтъква, че животновъдството има огромно въздействие върху климатичните промени. Екологичният мотив е с широк обхват – може да включва загриженост за глобалното затопляне, баланса в природата, изчерпването на ресурсите на планетата и т.н.

Друг често срещан мотив за придържане към вегански модел на идентичност е грижата за здравето. При него водеща е идеята, че изключването на

животински храни от диетата е здравословно, служи за превенция на редица заболявания, част от които смъртоносни, и е предпоставка за добро общо състояние на тялото.

Още едно основание за приемане на вегански стил на живот може да е свързано с израз и желание за постигане на определен тип духовност. Този мотив е особено популярен сред привържениците на ню ейдж популярната култура, които интерпретират веганството като знак за търсене на духовно израстване и придържане към източни практики за благосъстояние. В този контекст строго растителната диета се представя като възстановяване на връзката с природата, с „натуралното“, като опит за подобряване и усилване на собственото тяло чрез лишаването му от синтетични, „изкуствени“ вещества и в резултат от това – като духовно извисяване. Етическият аспект тук се мисли, по подобие на гръцката и римската Античност, през отношението към себе си: начинът на хранене е техника за култивиране на цялостно умение за живот. Състраданието към животните и отговорността към планетата са само елемент от изграждането на лайфстайл, фокусиран върху непрестанното усъвършенстване на себе си и оформянето на представата за грижовен и отговорен индивид. Тук веганският начин на живот е едновременно аскетичен и луксозен – аналозите на животинските храни и продукти често са значително по-скъпи от оригиналните и маркират престиж. Интерпретира се като тип „алтернативен“ лайфстайл, който обаче е достатъчно широко приет както сред средната класа, така и сред хората с по-сOLIDни икономически възможности.

Наред с това, веганският начин на живот може да функционира и като маркер за определен тип политическа култура и заявяване на позиция в обществото. Д. Ганев твърди, че политическата култура може да бъде определена най-общо като възприятие спрямо политическите явления, формирано от ценностни ориентири, исторически традиции, културни особености и социална среда (Ganev 2023, p. 396). В този смисъл, културните специфики на контекста формират нагласи, които променят самото понятие за политика. Разширяването на консуматорски активизъм (бойкоти на марки и компании или на определени видове храни – напр. животински) налага предефиниране на това, което днес се смята за политика, и подчертава „отворения край на политическия процес“, който вече не е ограничен до политическата сфера на полиса, дефиниран в противоположност на ойкоса (дома, домакинството). Необходимо е обаче да се направи разграничение между това, което се нарича политическо консуматорство – форма на активизъм, бойкоти, потребителски организации и т.н., и по-нови форми на отговорно или съвестно потребление – ориентирано към настоящия момент и проблематизирането на живота.

Морални въпроси около имитацията на месо

В контекста на дискусиите за етичното веганство ключово място заема

темата за т.нар. инвитро месо (използват се и термините култивирано или лабораторно месо)⁴, която все по-често се използва като казус, обединяващ разговорите около хранителната етика, социалната справедливост и ролята на технологиите в съвременния свят. Инвитро месото е произведено в лабораторни условия от същите клетки, които съставят телата на животните – биологичният му състав е почти еквивалентен на този на конвенционалното месо. Тези продукти са резултат от тъканно инженерство – мускулна тъкан се отглежда чрез използване на стартови стволови клетки от живи животни, които се размножават с помощта на биорегулатор и така, в крайна сметка, се превръщат в храна (Lee 2018).

Месото на растителна основа, както и лабораторното месо са разработени с цел да заменят месните храни, и се популяризират като отговор на проблемите, свързани с животновъдството, предлагайки хуманно отношение към животните, устойчивост на околната среда, ключ към разрешаване на здравните опасения (Jonsson 2016). Инвитро месото обаче надхвърля растителните аналози, доколкото възпроизвежда традиционните животински продукти на клетъчно ниво, и като такава, представлява дори нещо повече от имитация – до голяма степен то е като *истинско* месо.

Най-общо, може да се разграничат три дискурса, свързани с култивираното месо. На първо място, подкрепящи – свързани с устойчивостта на околната среда, с хуманното отношение към животните, с ограничаване разпространението на болести, предавани от животни. Към този тип се отнася и степента на контрол върху крайния продукт (намаляване на мазнините), както и ограничаване на използваните енергия и вода и по-ниските емисии парникови газове. Вторият тип са критичните дискурси, които акцентират върху хранителната справедливост или „естествеността“ на инвитро месото. Тук обикновено се отбелязва и ролята на месото като част от здравословната диета. Третият тип са противопоставящите се дискурси, които най-често са свързани с ролята на технологията като идеология и с безпокойство относно регулаторната рамка.

Във връзка с намерението конвенционалното месо да бъде заменено от негови имитации, инвитро месото се оказва в центъра на дебат относно етичните основания на производството и консумацията му. Накратко, ако консумацията на месо се смята за морално погрешна, какъв би бил моралният статус на имитацията? Защо предпочитаното средство за заместване, в крайна сметка, е близко подражание на самия обект, който се опитваме да заместим? Фабио Бачони и Елена Босини (Vacchioni & Bossini 2003) изследват етичните основания около производството и консумацията на инвитро месо, като се фокусират върху въпроса какъв е моралният статус на имитацията. При алтернативите на месото липсват две звена – телата на животните и връзката със земеделието и щетите, които то нанася в екологичен план. Именно това може да направи консумацията

на инвитро месо привлекателна за хора, които са загрижени за отношението към животните, както и за устойчивостта на околната среда.

Проблемът е, че когато се погледне от позицията на етичното веганство – тоест възгледът, че е морално погрешно да се яде месо, се разкрива двусмислеността, която поражда инвитро месото: погрешна ли е и стратегията за имитиране, която продължава да подхранва и стимулира самия навик на ядене на месо.

Част от изследователите на този казус (Bacchioni & Bossini 2003) го разглеждат, използвайки за отправна точка консеквенциализма – възгледа, че нормативните средства зависят единствено от последствията (Sinnott-Armstrong 2022). Ако приемем тази позиция, имитацията на месо би могла да бъде морално приета и дори препоръчителна, тъй като последствията от нея, като цяло, са по-добри от консумацията на традиционно месо. Бачони и Босини подхождат критично към подобна гледна точка, като изтъкват, че способността да се възпроизвеждат точно вкусовите качества на месото, е нож с две остриета. От една страна, консумацията на инвитро месо има положителни резултати за здравето, хуманното отношение към животните и екологичните последици. От друга страна обаче, лабораторно отгледаното месо може да няма толкова добри последствия, доколкото не води до отдалечаване от идеята, че животните са храна и че само техните тела ни дават пълноценна диета – в този смисъл, растителната диета продължава да се възприема като недостатъчна, животинските храни продължават да са привлекателни и това само препотвърждава съществуващите йерархии. В подобен дух – на отрицание на етичните ползи от инвитро месото, е позицията на Сюзън Търнър (Turner 2005, pp. 4 – 6), която смята, че основното право на „автономия“ включва правото да не бъдеш представен и експлоатиран като обикновен ресурс. В нейната аргументация консумацията на имитация на месо ни въвлича обратно в представата за животните като ресурси.

Именно възможността за точно подражанието на месото поражда редица етични възражения. Фабио Бачини поставя въпроса защо, ако целта е да се борим с консумацията на месо, изобщо е необходимо да се въвеждат алтернативи или заместители, вместо напълно да се премахне този продукт? Все пак Бачини излага недвусмислено позицията си, че етичните вегани ще трябва да се подготвят да приемат производството на инвитро месо, като едно най-силните съображения за това е в културната и социалната роля, която носи месото в западните общества. Премахването на месото или неговите алтернативи би оставило тревожна празнота в символен план, тъй като консумацията му се свързва с редица ритуали. Това е и причината при голяма част от растителните храни да се правят препратки към месни еквиваленти – например растителни бургери, веган наденички и т.н.

Бачини изтъква, че имитацията на месо чрез инвитро технологията позволява да се заобиколят условните бариери, които възпрепятстват замяната на традиционно месо с алтернативи. На първо място, то дава спокойствие заради възможността да се отстояват отдавна установени хранителни предпочитания. Удоволствието от яденето на месо се възприема като знак за човешка и културна еволюция – то е израз на празничност и различни обреди и навици. Вкусът на месото все още се представя като една от най-важните пречки пред преминаването към растителна диета. Премахването на предпочитанията към месото би било трудна задача, доколкото става въпрос за въздействие на психологически и социални фактори. В този план култивираното месо е в състояние да поддържа баланса между неофилия (любопитство към нови храни) и неофобия (предпазливост и страх от опитване на нови продукти, които могат да бъдат потенциално опасни) в хранителните навици. Въвеждането на инвитро месото може да смекчи подобна дилема, тъй като представлява технологично нов продукт, но с познат вкус. Така имитацията би била приемливо решение – като в практически, така и в етичен план.

Анджела Лий (Lee 2018) изтъква, че алтернативите на месото са в състояние да предложат печелившо решение за всички страни в дебата. Те са възможност за консумация на животински продукти, при която се избягват екологичните, социалните, етичните странични ефекти от производството на месо. Въпреки това обаче не бива да се изпускат от внимание възможните технологични ефекти – от една страна, хранителните иновации са стимулирани от благоприятни етични и екологични съображения, но от друга – биха могли да имат неочаквани последици, поради което се налага да бъдат детайлно дискутирани. Инвитро месото всъщност представлява премахването на живите тела от производството и консумацията на месо и този процес неизбежно има етични последици както за животните, така и за хората и отношенията между тях. Култивираното месо позволява да се избегнат екологичните и моралните последици от употребата на животински продукти и в същото време препотвърждава неизбежността от консумацията на месо, която е културна характеристика и в този смисъл повтаря хранителните йерархии в западния свят, при които месните храни имат престижен статут, а растителните – нисък. Едно от възможните решения, които предлага Лий, е приемането, че съществува ясно разграничение между „месо“ и „животни“.

Дискурсът за веганството: между морала и лайфстайла

Дона Маурер (Mauger 1995, p. 146) говори за два основни реторически идиома във вегетарианския и веганския дискурс – право и застрашаване. Първият от тях, правото, е свързан със свободата, избора и освобождаването и осъжда нагласи и действия, които са несправедливи и дискриминационни. Вторият идиом се съсредоточава върху здравето. При първия тип дискурс веганството

подчертава правата на животните и заема морална позиция, като разполага в центъра аргумента за тяхното освобождаване. Той поставя под въпрос твърдението, че правата на човека винаги трябва да надделяват над тези на животните. С други думи, предполага се, че основните идеи за равенство и справедливост се отнасят до всички животински (а според някои и растителни) видове. Тази позиция понякога се фокусира не върху животните като морални агенти, а върху моралното задължение на хората да се отнасят към животните с уважение, да не ги експлоатират, да не ги третират като предмети (Ashley et al. 2004). В подобна посока е предложението на Сингър (Singer 1998, p. 77) вегетарианството и веганството да се разглеждат като морален протест срещу експлоатацията на животни за наше удобство.

Вторият реторичен идиом, изведен от Маурер – застрашаването, акцентира основно върху здравето. При него ключовите твърдения засягат потенциалните здравословни вреди от консумацията на месо (Maurer 1995, p. 147). Една от водещите тези е, че месните продукти са замърсени, преработени, изобилстващи от синтетични вещества. Ключова теза тук е, че месото е вредно, а животновъдството оказва пагубно въздействие върху природата, което, от своя страна, нанася допълнителни вреди и на хората. Идиомът на застрашаването може да бъде свързан с повишеното усещане за риск в съвременния свят. С други думи, веганството може да се разглежда като отговор на рисковото общество, за което говори Улрих Бек (Bek 2013). Бек разглежда риска като универсализирано състояние, в което социалните фактори имат малко значение. Наред с това, в неговата аргументация съвременните рискове са невидими, пораждаят съмнения в авторитета на науката и търсене на „магически“ решения. В този контекст приемането на едни и отхвърлянето на други храни може да се види като опит за отговор и решение на глобални въпроси. Така, заедно с моралната позиция, етичното веганство може да се използва като техника за изграждане на лайфстайл проект за себе си, който конструира представата за загрижения, отговорен индивид на фона на глобализирания рисков свят.

В ситуацията на все по-плътно приближаване на храната и дигиталната сфера хранителните практики се възприемат като пространство с повече символно, отколкото практическо измерение. Появяват се различни онлайн и офлайн форми на хранителен активизъм, които са фокусирани върху етични послания през призмата на намаляване или спиране на консумацията на месо. Тания Луис (Louis & Philipov 2018) въвежда понятието „хранителни граждани“, при което акцентира върху ролята на храната в изграждането на лайфстайл, фокусиран върху отговорността и загрижеността за животните и екологията. Ключова роля в тези процеси изпълняват медиите, и особено социалните мрежи, в които новите звезди, т.нар. инфлуенсъри, опаковат посланията си като социални каузи – около теми като хуманно отношение към животните, околна среда, здравни въпроси. По този начин лайфстайлът, моделиран на етична основа, се възприе-

ма като маркер за престиж – функционира като част от представата за отговорния индивид, който посредством хранителните си навици променя обществото. В този план възниква въпросът дали етичното веганство, като начин на живот, не е просто симулация на морална позиция, която играе роля единствено на инструмент за изграждане на идентичност, изпразнен от съдържание.

Кейт Тестър (Tester 1999) въвежда разграничение между „етични“ и „лайфстайл“ наративи на вегетарианството и веганството. В нейната аргументация лайфстайл веганството измества акцента от индивидуалния морален избор към рационалната оценка на рисковете за здравето и благосъстоянието и това става основата на хранителните избори. В основата на този тип веганство и вегетарианство стои набор от грижи, които се фокусират върху себе си, а не върху обществото. Често обаче тази грижа за себе си се представя като загриженост за другите – животните, планетата и т.н. Тук чисто етичното измерение, в крайна сметка, се оказва изрязано, а останките се оформят като режим на хранене, който се мисли като застраховка срещу рисковете, породени от индустриалното земеделие и навлизането на технологиите в производството на храни. В този смисъл, дискурсът за веганския лайфстайл може да се тълкува и като симптом на растящото недоверие в технологиите и институциите. Тестър предлага почтеното етично веганство да се мисли в противоположност на относителната лекота и популярността на лайфстайл версията.

Радикалното противопоставяне между чистотата на етичната нишка и лайфстайл употребите на веганството едва ли би било продуктивна стратегия. Начинът на хранене винаги е бил разказ за идентичността и в този смисъл няма как да не е израз на определени етични и естетически позиции. Фокусът върху етичните аспекти на веганството като техника за изграждане на идентичност би следвало да отбележи и функционирането му като аскетична практика. В християнската традиция целта на аскезата е ограничаване на храната (и други светски удоволствия), но не с цел изтезание, а за постигане на вечен живот, за доближаване до Бога. Ако поставим веганството в съвременната култура до аскезата, лесно ще видим отсъствието на един важен компонент – ограничаването на насладата. При съвременното веганство лишението е само привидно – на практика днешните „аскети“ имат на разположение цял набор от аналози на продуктите от животински произход, които, в крайна сметка, са по-скъпи и следователно престижни от традиционното месо. Това е нов вид аскеза, която може да се наслаждава на „лишението“ – от една страна, чрез богатия избор от имитации на животински продукти, а от друга – чрез удовлетворението от изграждането на образ на отговорен, етичен консуматор. Храненето се превръща в заместител на социални и политически каузи. Хранителната практика на веганството се конструира и тълкува като знак за отговорност и призив за справедливост – към животните, към собственото тяло, към планетата. Доколкото този модел на идентичност се популяризира

от редица публични личности и звезди на популярната култура, реалното му въздействие в социален, културен и политически план не бива да се подценява. Така в контекста на съвременната култура и социалните медии може да се направи още едно разграничение – между веганизма, функциониращ като идеологически дискурс, и веганството като начин на живот, и интерпретациите и употребите на етичните измерения може да се анализират в сложните отношения между тях. От една страна, веганството като лайфстайл гради образа на етичния консуматор, осъзнаващ отговорността си да промени света чрез морален избор. От друга страна, веганизмът, като идеология, се гради на убеждението, че именно консумацията (но на специално подбрани продукти и вещи) има потенциала да осигури спасение – екологично, здравно, икономическо, морално. В този смисъл, етичната консумация може да се разглежда като идеален тип, при който изследването на нюансите и отклоненията в рамките на съвременната култура са ползотворно поле за анализ.

БЕЛЕЖКИ

1. Темата за етичното веганство се преплита с темата за етиката на животните, която, най-общо, се основава на две твърдения. На първо място – тезата, че животните са чувстващи и имат морален статус. На второ място – приемането, че вече съществуващите разпоредби за хуманно отношение към животните не приемат този морален статус достатъчно сериозно (Cavaliere 2002). Възраженията срещу моралния статут на животните най-често се отнасят до аргумента за взаимност, според който морален статут имат само онези индивиди, които са способни да зачитат този статут на други лица (Beck & Ladwig 2020). Но ако се приеме, че животните имат морално значение заради тях самите, това би бил силен аргумент за възприемане на веганския начин на живот – в този случай не бива да ги нараняваме ненужно чрез консумацията на месо и животински продукти, които не са ни жизнено необходими.
2. Бек и Ладуиг (Beck & Ladwig 2020) отбелязват, че етичното консуматорство – и в частност веганството, имат и политически компонент, който се отнася до въпроса какво могат да направят потребителите, за да допринесат за трайна социална промяна. Критиките към етичното потребление са свързани с липсата на достатъчно координация в действията, което не би довело до трайна положителна социална промяна. Наред с това, възгледът за етичното консуматорство се подкрепя от наратива за отговорността и справедливостта – към другите хора, към животните, към планетата.
3. По-подробно на този въпрос – в (Petrova 2023a, pp. 46 – 54), както и в (Petrova 2023b).
4. Първият бургер, отгледан от стволони клетки, е създаден от биолог от Университета в Маастрихт, Нидерландия, и е представен в Лондон през 2013 г. Цената му тогава е 330 хил. долара, а производството става възможно в

резултат на финансовата подкрепа на съоснователя на Google Сергей Брин (Lee 2018). Впоследствие цената пада, но консумацията му в момента е достъпна само в Сингапур.

ЛИТЕРАТУРА

- АЛЕКСАНДРОВА, С., 2020. Социализация, мотивация, обществени взаимоотношения и нагласи. *Индустриални отношения и обществено развитие*, no. 4, pp. 31 – 43. ISSN 2683-0167.
- БЕК, У., 2013. *Рисковото общество*. София: Критика и хуманизъм.
- ГАНЕВ, Д., 2023. Българската политическа култура: пластове на формиране. *Filosofiya – Philosophy*, vol. 32, no. 4.
- ПЕТРОВА, С., 2023а. *Лайфстайлът като комуникация*. София: Аз-буки.
- ПЕТРОВА, С., 2023б. Философия на храненето и идентичност. *Filosofiya – Philosophy*, vol. 32, no. 1.
- ЦЕНКОВ, Н., 2020. За човека като техническо животно (ортегианско размишление). *Философски алтернативи*, no. 3, pp. 92 – 98.

REFERENCES

- ALEXANDROVA, S., 2020. Sotsializatsia, motivatsia, obshtestveni vzaimootnoshenia i naglasi. *Industrialni otnoshenia i obshtestveno razvitie*, no. 4, pp. 31 – 43. ISSN 2683-0167
- ASHLEY, B., HOLLOWS, J., JONES, S., TAYLOR, B., 2004. *Food and Cultural Studies*. Routledge.
- BACCHIONI, F., BOSSINI, E., 2023. The Ethics of Imitation in Meat Alternatives. *Food ethics*, vol. 8, no. 24.
- BEK, U., 2013. *Riskovoto obshtestvo*. Sofia: Kritika i humanizam.
- BECK, V., LADWIG, B., 2020. Ethical consumerism: Veganism. *Wires*, vol. 12, no. 1
- CAVALIERI, P., 2002. *The Animal Question: Why Non-human Animals Deserve Human Rights*. Oxford: Oxford University Press.
- EDER, K., 1996. *The Social Construction of Nature: a Sociology of Ecological Enlightenment*. London: Sage.
- FRANCIONE, G. L., GARNER, R., 2010. *The Animal Rights Debate: Abolition or Regulation?* New York: Columbia University Press.
- GANEV, D., 2023. Balgarskata politicheska kultura: plastove na formirane. *Filosofiya – Philosophy*, vol. 32, no. 4.
- GIDDENS, A., 1991. *Modernity and Self-identity: Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press.
- HODSON, G., EARLE, M., 2018. Conservatism Predicts Lapses from Vegetarian/Vegan Diets to Meat Consumption (Through Lower Social

- Justice Concerns and Social Support). *Appetite*, vol. 120, pp. 75 – 81.
- JANSSEN, M., BUSCH, C, RODIGER, M., HAMM, U., 2016. Motives of Consumers Following a Vegan Diet and Their Attitudes toward Animal Agriculture. *Appetite*, vol. 105, pp. 643 – 651.
- JONSSON, E., 2016. Benevolent Technotopias and Hitherto Unimaginable Meats: Tracing the Promises of In Vitro Meat. *Social Studies of Science*, vol. 46, no. 5, pp. 725 – 748.
- LEE, A., 2018. Meat-ing Demand: Is In Vitro Meat a Pragmatic, Problematic, or Paradoxical Solution? *Canadian journal of women and the law*, vol. 30, no. 1, pp. 1 – 41.
- LEVENSTEIN, H., 1993. *Paradox of Plenty: a Social History of Eating in Modern America*. Oxford: Oxford University Press.
- LOUIS, T., PHILIPPOV, M., 2018. Food Media: Eating, Cooking and Provisioning in a Digital World. *Communication Research and Practice*, vol. 4.
- MAURER, D., 1995. Meat as a Social Problem: Rhetorical Strategies in the Contemporary Vegetarian Literature. *D. Maurer and J. Sobal (eds) Eating Agendas: food and nutrition as social problems*. Hawthorn: Aldine de Gruyter.
- PETROVA, S., 2023a. *Layfstaylat kato komunikatsia*. Sofia: Az-buki.
- PETROVA, S., 2023b. *Filosofia na hraneneto i identichnost*. *Filosofiya – Philosophy*, vol. 32, no. 1.
- SAVAGE, M., WITZ, A., 1992. *Gender and Bureaucracy*. USA: Blackwell
- SINGER, P., 1998. A Vegetarian Philosophy. *S. Griffiths and S. Wallace (eds). Consuming Passions*. Manchester, Manchester University Press.
- SINNOTT-ARMSTRONG, W., 2022. Consequentialism. *E. N. Zalta and U. Nodelman (eds.) The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, Available at: <https://plato.stanford.edu/archives/win2022/entries/consequentialism/> [Accessed 14 Feb 2023].
- TESTER, K., 1999. The Moral Malaise of McDonaldization: The Values of Vegetarianism. *B. Smart (ed.) Resisting McDonaldization*. London: Sage.
- THE VEGAN SOCIETY. (2020). *Definition of veganism*. Available at: <https://www.vegansociety.com/go-vegan/definition-veganism> [Accessed 15.02.2024].
- TSENKOV, N., 2020. Za choveka kato tehničko zhivotno (ortegiansko razmishlenie). *Filosofski alternativi*, no. 3, pp. 92 – 98.
- TURNER, S. M., 2005. Beyond Viande: The Ethics of Faux Flesh, Fake Fur and Thriftshop Leather. Between the Species. *Online Journal for the Study of Philosophy and Animals*, vol. 13, no. 5, pp. 1 – 13.

THE DISCOURSE ON ETHICAL VEGANISM AS A MODEL FOR IDENTITY CONSTRUCTION

Abstract. The text explores the ethical components of identity formation in the modern era through popular food practices. The focus of interest is veganism as a model of identity based on (the claim to) an ethical stance towards others and the world. The ways in which food today can act as a substitute for various causes are examined. In the context of contemporary culture, veganism can be interpreted between the poles of moral imperative, the concern for the health and longevity of one's own body, and the hedonistic promise of enjoyment of food and of life itself. The methodological approach involves a review and critical reflection on the ethical component of identity construction through the prism of nutrition in contemporary culture, as well as an exploration of the manifestations of ethical veganism in specific contexts (e.g. in the debates surrounding the production and consumption of in vitro meat).

Keywords: ethical consumption; lifestyle; veganism; cultural studies; social media

✉ **Dr. Silvia Petrova, Chief Assist. Prof.**

ORCID iD: 0000-0003-4809-4061

South-West University "Neofit Rilski"

66, Ivan Mihaylov

2700 Blagoevgrad, Bulgaria

E-mail: silvia.petrova@swu.bg